

ŽENA U ZAKONIKU KANONSKOGA PRAVA

DR. JOSIP DELIĆ

UVOD

Odmah na početku želim spomenuti ono što je o ženi rekla Splitska sinoda 1987/88. godine. Poslije nego je napomenula da su žene u Crkvi »šuteća veći-na« nastavlja: »To ne znači da nisu imale ili da nemaju što reći, nego to pokazuje da status žene i njeno mjesto u društvu i Crkvi kroz povijest nije bilo dostatno vrednovano. Mnoštvo činilaca je doprinjelo ...da se stvorio određeni mentalitet o ženi... o stanju podređenosti žene... koji snažno obilježava našu ljudsku formaciju i našu psihologiju.«¹

Zato sinoda poziva na promjenu mentaliteta i na konkretnu punu ravnopravnost žene s muškarcima da bi njen doprinos rastu Crkve bio što veći i da bi se ona u svemu osjećala jednakom pred Bogom, koji je sve ljude stvorio na svoju sliku i traži da ta slika bude svima očita kroz punu osobnost svakoga čovjeka.

Bog je cijelu objavu i sve objavljene istine predao Crkvi a Crkva živi u vremenu i prostoru. Zato tumačenje objave ovisi o potrebama i prilikama u kojima se Crkva nalazi. To ne znači nijekanje istine, nego činjenicu da u svakom vremenu nisu sve istine jednako očite u životu Crkve. Tako je i s ovom istinom o jednakosti svih vjernika obzirom na spol, koja je u Objavi jasno naglašena, ali se nije jasno očitovala u pravnim odredbama Crkve.

Crkva započinje svoj život u grčko-rimskom svijetu i u helenističkoj kulturi u kojoj je žena bila u podređenom položaju, iako i oni imaju divnih likova velikih žena, majki, junakinja, supruga. Javni život je pripadao muškarcima a privatni – obiteljski – pripada ženama. Žena je vlasništvo muža i treba živjeti u punoj pokornosti i ovisnosti o mužu. Sv. Pavao apostol suprostavlja se svim oblicima nepravda u helenističkom društvu pa tako i ovoj o odnosu muža i žene. Bori se protiv rastave, jer ona stavlja ženu u neravnopravni položaj, a od muževa traži poštivanje žene.² Isto čini i sv. Petar.³

Mentalitet se teško mijenja jer Ulpijanova pravna postavka kojom je određeno da žene moraju biti daleko od svih javnih poslova, pa zato ne smiju biti

1 Crkva danas i sutra, akti 55. Splitske sinode, izdanje CuS, 1988. s. 118, br. 155 i 156.

2 1 Kor 7; Ef 5 i 6; Hebr 12.

3 1 Petr. 3, 1-7.

suci, upravitelji, advokati, zastupnici i ne mogu ništa pravno za drugoga učiniti, ulazi u Digest kršćanskog cara Justinijana⁴, a preko Digesta ulazi u Gracijanov Dekreta⁵, a zatim i u Zbirke dekretala⁶, i tako vrši utjecaj na cijelo zakonodavstvo Crkve kroz duga stoljeća. Zato se ne treba čuditi da Crkveni oci od Ireneja do Tertulijana, od Ambrozija do Jeronima, od Augustina do Krisostoma svode ženu na čistu molitvenu prisutnost u Crkvi i zabranjuju da u Crkvi poučava ili vrši druge službe.⁷ Jedino se uspjela ovome oduprijeti Aleksandrijska Crkva sa Klementom i Origenom kategorički tvrdeći da su pred Bogom jednaka oba spola iako imaju različite funkcije.⁸

Diskriminacija žene postojala je, a nažalost i danas postoji, jer Sinoda biskupa 1987. traži u svojim propozicijama da se ukine svaki oblik diskriminacije prema spolu⁹, a papa Ivan Pavao II. u »Mulieris dignitatem« iz 1988. godine daje principe prema kojima se treba ostvariti ravnopravnost, a da žena ostane u svojoj ženstvenosti.¹⁰

Odmah treba spomenuti da strukture u Crkvi stvorene antiženskim mentalitetom nije baš uvijek poštivao Duh Sveti, jer je svojim pozivima i izborima obogatio Crkvu odmah od početka velikim brojem djevice, majki, žena koje su uzdigle ženstvenost žene do najviših vrhunaca svetosti svojim velikim djelima, počevši od onih koje su skupa sa sv. Pavlom propovijedale i bile prve misionarke, pa preko velikih utemeljiteljica redova, opatica koje su vršile i potpunu vlast upravljanja i jurisdikcije,¹¹ naučiteljica kao što su sv. Terezija Velika i Katarina Sijenska i drugih do naših dana.¹²

ZAKONIK KANONSKOG PRAVA IZ 1917. GODINE I PRAVNI POLOŽAJ ŽENE.

Odredbe Pijo-benediktova Zakonika bile su formulirane na temelju crkvene pravne tradicije. Odredbe rimskoga prava, a rekao bih i duh rimske pravne tradicije prožimao je cijeli Zakonik ne samo u institucionalističkoj razdiobi nego i u odredbama velikog broja kanona. Kroz cijeli Zakonik vidjela se diskri-

4 Foeminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt et ideo nec iudices esse possunt nec magistratum gerere nec postulare nec pro alio intervenire nec procuratores existere«, Digesta L, 17, 2.

5 Decretum Gratiani, Dictum post c.1, C.III.q.7; osobito Dictum post 4,C.XV.q.3.

6 »Ita (foemina) nec docere potest nec testes esse, nec fidem dare nec iudicare« Tako Paucapalea u Summa ad c.17, C.XXXIII., q.5.p.134, ed Schulte.

7 A.Z. Messina, La presenza della donna nella vita della Chiesa, u I laici nel diritto della Chiesa, ed. LEV, Roma 1987, p. 130; Iste odredbe izdaju i sabori. Tako prvi sabor u Laodiceji u kan.44. određuje: »Non oportet mulierem ad altere ingredi«, Mansi, Collectio conciliorum, II.572; Sabor u Niceji 325: »Tutte le donne fedeli e cristiane devono astenersi dal entrare nella casa di Dio.. per tutto il periodo della loro mestruazione, e ugualmente dal ricevere comunione« citirano prema M. C. Jacobelli u Sacerdozio – donna – celibato, Roma 1981, 57.

8 Klement u sTromatum, lib. IV – Patrologia Graeca, vol. 8, c. 1271, c. 1327–1336; Origen, Commentarium in epistola ad Romanos, lib. X – Patrologia Graeca, vol. 14, c. 1278.

9 Propositiones n. 46 i 47 u Herder Korrespondenz, 41, Dezember 1987, s. 577.

10 Ivan Pavao II, Mulieris dignitatem, apostolsko pismo o dostojanstvu i pozivu žene prigodom Marijanske godine, ed. KS, Zagreb 1989.

11 Michael de Fürstenberg, Exempla iurisdictionis mulierum in Germania septentrionali-orientali, u Periodici 73 (1984)89 ss; Isti De abbatissa dignitatem archidiaconi habente, u Periodica de re morali canonica liturgica, 78(1989) 349–359;

12 Mulieris Dignitatem, oc. br. 27.

minacija laika, a posebno žena, koje su smatrane nesposobnima za postavljanje pravnih čina, za sudjelovanje u različitim crkvenim službama, a k tome od njih je vladao strah kao od mogućih zavodnica, posebno u odnosu prema klericima. Zato smatram potrebnim navesti bar eksemplativno najvažnije odredbe starog Zakonika da bi se vidjelo koliki je napredak učinio Zakonik iz 1983. godine.

Uvjerenje da je Stvoritelj ženu prikratio i da je on odredio da ona bude pokorna mužu i njemu u svemu podložna čini da je pravo izjednačuje s maloljetnicima i duševno prikraćenima; zato ona poslije vjenčanja u svemu biva ovisna o mužu, pa mora slijediti njegovo prebivalište,¹³ dobiva stalež muža i ovisi o njemu obzirom na kanonske učinke,¹⁴ a muž je zastupa u pravnim poslovima¹⁵ itd.

Ženi je zabranjeno svako približavanje oltaru, pa mistrirati može samo ako nema muškarca i to iz opravdana razloga, ali tada »ex longinquo respondeat nec ullo pacto ad altare accedat«.¹⁶

U crkvi za vrijeme obreda određeno je da žene budu odijeljene od muškaraca, da budu pokrite glave, čedno obučene osobito kada pristupaju sv. pričesti,¹⁷ za redovnice vrijedi i posebno pravilo da ih se ne smije vidjeti dok pjevaju u crkvi¹⁸, dok je svim laicima, muškima i ženskim zabranjeno propovijedati, pa i redovnicima ili redovnicama.¹⁹

Žena je zapostavljena i onda kada prijeka potreba zahtijeva krštenje, a nema svećenika jer je odredba kan. 742, par 2 određivala da muškarac ima prednost pred ženom i u takovom slučaju, izuzev ako sram ili bolje poznavanje načina kako se obavlja krštenje preporučuju da to ipak učini žena. Ako su supruzi različitog obreda njihova djeca se trebaju krstiti po obredu muža, a isto tako pravo dozvoljava ženi da za vrijeme trajanja ženidbe uvijek može prijeći na obred muža²⁰, dok to mužu nije dozvoljeno. Žena se ukapa u mužev grob, a ako je imala više muževa u grob posljednjega muža,²¹ itd.

Iz straha pred ženom mogućom zavodnicom kan 133 par 1 i 2 zabranjuju klericima, i onima nižih i viših redova, posjećivati žene, kod sebe zadržavati ili skupa s njima stanovati izuzev ako se radi o materi ili sestri ili onima koje su radi odmakle dobi iznad svake sumnje.

Radi istoga razloga zabranjeno je ispovijedati žene izvan ispovjedaonice, osim u bolesti, a ispovjedaonica mora biti na vidljivom mjestu u crkvi i zaštićena rešetkama između ispovijednika i one koja se ispovjeda.²² Za ispovjedanje redovnica i novakinja svećenicima je bila potrebna i posebna jurisdikcija,²³ a monahinje su i u upravljanju svojim dobrima podvrgnute bilo biskupu bilo muškim redovima s kojima su povezane²⁴ itd.

13 kan. 93, par.1. Codex iuris canonici, ed. 1917. (dalje CIC 1917).

14 kan. 1112 CIC 1917.

15 cfr. R. Baccari, Il diritto di associazione dei laici nell'ordinamento canonico, u Monitor Ecclesiasticus, 107(1982), s 566 s.

16 kan. 813, par 2; cfr. I. Raming, Der Ausschluss der Frau vom priesterlichen Amt. Gottwolte Tradition der Diskriminierung? Köln 1973, 206-230.

17 kan. 1262, par. 1 i 2 CIC 1917; cfr. R. Puza, Zur Stellung der Frau im alten und neuen Kirchenrecht, u ThQ 163 (1983) s. 109 s.

18 kan. 1264, par 2 CIC 1917;

19 kan. 1342, par 2 CIC 1917;

20 kan. 98, par 4 CIC 1917;

21 kan. 1229 par 2 CIC 1917;

22 kan. 909 i 910 CIC 1917;

23 kan. 876 CIC 1917;

24 kan. 535 CIC 1917;

Svete redove mogu primiti samo kršteni muškarci koji su već iza prve tonzure bili pribrojeni među klerike,²⁵ a time je bilo zapriječeno za žene sve ono što se odnosilo na svaki oblik sudjelovanja u liturgiji ili crkvenim službama, koje su sve bile određene samo za klerike, dakle one koji su primili tonzuru pa sve do biskupstva.²⁶

Ženidbeno pravo odmah na početku određuje da posebno treba ispitati ženu o njezinu slobodnom pristanku na ženidbu,²⁷ dok kan. 1067, par. određuje različitu dob za ženu i za muškarca ispod koje se ne smije sklapati ženidba, a kan. 1074. određuje da se otmica može izvršiti samo nad ženom.

Žena može samo primati blagoslovine a ni jednu vrstu blagoslovina ona ne može dijeliti, jer su sve pridržane klericima.²⁸

Posebno začuđuje odredba kojom je ženama zabranjeno biti članovima bratovština sa svim pravima i dužnostima, jer je članstvo u bratovštinama pridržano samo muškarcima, a žene mogu participirati na duhovnim dobrima bratovština.²⁹ Ovo još više začuđuje kad se zna kako je malo prostora bilo uopće u Zakoniku 1917 dano laicima i njihovim udruženjima, pa ostaje da su žene mogle biti jedino u trećim redovima, a sve je drugo bilo predano klericima ili muškarcima.

Diskriminacija žena vidi se i u upravljanju materijalnim dobrima crkve bilo da se radi o biskupiji, pa kan. 1520, par. 1 određuje da samo odabrani muškarci, stručnjaci u pravu mogu biti članovi biskupskog vijeća za upravljanje crkvenim dobrima. Isto je određeno i za upravljanje dobrima crkvenih ustanova, bilo da se radi o nekoj crkvi ili nabožnoj zakladi, koji kao dobri domaćini trebaju upravljati dobrima na korist crkve³⁰ čime su praktično žene isključene iz svakoga upravnog vijeća Crkve.

Uz sve ovo što je izričito rečeno o isključenju žene iz gore spomenutih oblika crkvenoga života treba dodati i sve ono što je stari mentalitet počev od Ulpijana ženama oduzeo, pa žena ne može biti sudac, advokat, zastupnik, istražitelj pa čak ni bilježnik u crkvenim sudovima i još mnogo drugoga.³¹

Ove pravne odredbe ovdje samo primjera radi nabrojene a odnose se na različita područja crkvenoga života tj. na vlast upravljanja, posvećivanja i naučavanja u kojima se vidi jasna zapostavljenost žene radi toga što je žensko, bile su na snazi sve dok je pravnu snagu imao Zakonik kanonskoga prava izdan 1917, t.j. do 27. studenoga 1983. godine. Kako pravo regulira život i postupanje ljudi ne treba se čuditi što još nije promjenjen mentalitet ili način gledanja na prisutnost žene u različitim crkvenim strukturama, odnosno što žena nema oživotvorene svoje ravnopravnosti koju joj omogućava novi Zakonik kanonskoga prava iz god. 1983.

25 kan. 968 i 973 CIC 1917; H. Van der Meer, *Priestertum der Frau? Eine theologieggeschichtliche Untersuchung*, Freiburg 1969;

26 kan. 108 CIC 1917;

27 kan. 1020, par. 2 CIC 1917;

28 kan. 1146 CIC 1917;

29 kan. 709, par 2 CIC 1917;

30 kan. 1521 i 1523 CIC 1917;

31 J. Neumann, *Die Stellung der Frau in der Sicht der katholischen Kirche heute*, u ThQ 156 (1976) 118;

II. VATIKANSKI SABOR I PRAVNI POLOŽAJ ŽENE

Određbe Zakonika kanonskoga prava iz 1983. mogu se shvatiti jedino u svijetlu II. Vatikanskog sabora, jer rasprave i odredbe izražene u konstituciji Svjetlo naroda da postoji među svim članovima Božjega naroda prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje u izgradnji Kristova Tijela i zato »Nema dakle nikakve nejednakosti u Kristu i Crkvi s obzirom na podrijetlo i narodnost, na društveni položaj ili spol, jer tu nema više ni Židova i Grka, ni roba ni slobodnjaka, nema ni muškog ni ženskog, jer svi ste vi jedan u Kristu Isusu (Gal 3,28)«. ³²

Papa Ivan XIII. tražio je da se ostvari ravnopravnost žena i muškaraca kako u obiteljskom tako i u javnom životu u enciklici »Mir na zemlji«³³, dok su različiti pokreti za ženska prava budili svijest i u Crkvi da kako u naše dane žene sve više aktivno sudjeluju u cjelokupnom društvenom životu tako je veoma važno da se to sudjelovanje proširi i na razna područja crkvenoga apostolata, da bi na taj način i žene postale što svjesnije svoga dostojanstva i svoje ravnopravnosti bez obzira na različitosti koje je dijele od muškarca.³⁴

Konstitucija o crkvi u suvremenom svijetu još više insistira na činjenici da među ljudima već postoji jednakost jer su svi stvoreni na sliku Božju, iste naravi i istoga porijekla pa treba tu jednakost i priznati i treba prestati »svaka diskriminacija u temeljnim pravima osobe na društvenom i kulturnom polju zbog spola, rase, boje kože, društvenog položaja, jezika ili religije ...jer se protivi Božjoj nakani«³⁵, da bi i žene mogle preuzeti svoju ulogu prema svojim vlastitim sposobnostima u svijetu i u društvenim zajednicama u kojima tu ravnopravnost još nisu ostigle da bi mogle živjeti život dostojniji čovjeka.³⁶

Saborske odluke nastoji Crkva ostvariti u postsaborskom razdoblju, pa tako sinoda biskupa 1971. izjavljuje »Tražimo da i žene imaju svoj dio odgovornosti i sudjelovanja u životu Crkve«³⁷, a od 1973. pa do 1983. više je važnih crkvenih dokumenata koji razmatraju ulogu žene u Crkvi kao što su *Marialis cultus* iz 1974, pa različite izjave sudionika na biskupskoj sinodi 1974. godine, govor Pavla VI. komisiji kojoj je predsjedala Helvi Sipila za proslavu međunarodne godine žene 1975, izjave studijske komisije o ženi u Crkvi i durštvu iz 1976, koja traži da se žene uključe u urede Svete Stolice i u one službe koje ne zahtijevaju sveti red kao preduvjet.³⁸ Posebno treba spomenuti raspravu o ređenju žena i odgovor Kongregacije za nauk vjere *Inter insigniores* iz 1976. godine i sve što je tu rečeno o ženi.³⁹ Sinoda biskupa godine 1980. o kršćanskoj

32 *Lumen Gentium*, Dokumenti II. Vatikanskog koncila, KS Zagreb 1970 br. 32.

33 AAS 55 (1963) 257-304, posebno s. 267;

34 *Apostolicam Actuositatem*, br. 9; M.T. Vaccari, *La presenza della donna nella Chiesa*, u AA.VV. *La donna nella Chiesa e nella Società di oggi*, Quaderni di pastorale giovanile, XXVIII, 1976, s. 57 s.

35 *Gaudium et Spes*, br. 29;

36 *Gaudium et Spes*, br. 9 i 60;

37 *Pravda u svijetu*, od 30. studenoga 1971, kao dokument Sinode biskupa, *Convenientes ex universo u Enchiridion Vaticanum* 4, ed Dehoniane Bologna, s. 821, br. 1277.

38 A.Z. Messina, a.c. 132; *La Commission détude et Comité pour année internationale de la femme*, *Recommandations adressées au Saint Siège*, u *Les Laïcs leur mission dans l'Eglise et dans le monde*, ed. Centurion, 1985, s. 141.

39 *Sacra Congregatio pro doctrina fidei*, *Declaratio »Inter insigniores«* circa quaestionem admissiois mulierum ad sacerdotium ministeriale, 15. octobris 1976, AAS 69 (1977), 98-116.

Vrijednost dokumenta je disciplinarna, službena i vjerodostojna nauka Crkve, ali nije nepogrešiva niti nepromjenjiva, *Osservatore Romano*, 28. siječnja 1977, ss. 3-4.

obitelji i sinodalni dokument izdan od pape Ivana Pavla II kao apostolska pobudnica »Obiteljska zajednica« naglašava jednako dostojanstvo i odgovornost muškarca i žene jer je to objavljeno a povijest spasenja je, uistinu, trajno i svijetlo sjedočanstvo dostojanstva žene, pa se kultura i društvena predaja koja je nastojala ženi pridržati isključivu ulogu supruge i majke na prikladan način treba nadići i ženi otvoriti pristup javnim poslovima, koji su općenito pridržani muškarcu. To ne znači da se žena odreće svoje ženstvenosti ili da oponaša muževnost. Crkva ženi treba priznati punu ženstvenost kakva se mora očitovati u njezinu djelovanju bilo u obitelji bilo izvan nje.⁴⁰

Sve ove izjave i kratko spomenuti događaji u Crkvi žele istinski afirmirati ženu u borbi sa tradicijom koja je nastala na ostacima rimskoga prava i glasovite Ulpijanove odredbe koja je branila ženi svako sudjelovanje u javnim poslovima. Ravnopravnost u različitosti bilo je i načelo postavljeno od pape Pavla VI. Komisiji za obnovu Zakonika koje su stručnjaci za obnovu morali imati pred očima u formulacijama zakona.

PRAVNI POLOŽAJ ŽENE U ZAKONIKU KANONSKOGA PRAVA 1983.

Položaj žene može se vidjeti ako se pojedinačno analizira bar dio zakona koji se odnose na laike, a laici su i žene, a posebno one koji govore o službama laika u Crkvi.

Treba prije svega imati pred očima činjenicu da prvi kanon druge knjige »Božji narod« postavlja načelo uzeto iz Sabora o istinskoj jednakosti svih vjernika obzirom na dostojanstvo i djelovanje. Ova jednakost proizlazi iz krštenja i krizme po kojima vjernici postaju članovi Crkve, pritetjelovljeni Kristu i dionici njegove svećeničke, proročke i kraljevske službe. Radi toga svi su pozvani da svaki prema svojem položaju i službi sudjeluju i u izgradnji Kristova Tijela, koje je sazdan i uređeno kao društvo koje se zove Katolička crkva.⁴¹

Ova jednakost ubraja se među temeljna ljudska prava, koja je i Crkva na ovaj način sankcionirala, jer to proističe iz same ljudske naravi kako je stvorena od Boga, pa sve nejednakosti u Crkvi prema staležu ili službi (hijerarhijske strukture, razlika između klerika i laika) ne bi smjele biti razlog bilo kakvoj nejednakosti. Drugim riječima trebalo bi ispitati sve nejednakosti, ako postoje, da li smiju postojati, ako je na snazi ovaj princip jednakosti.⁴²

Zakonik odmah na početak druge Knjige stavlja i razliku između klerika i laika i naglašava da ova razlika postoji po božanskom pravu,⁴³ a klerici mogu biti samo muškarci, pa je time žena odmah isključena iz svih službi koje zahtijevaju sveti red, čime ipak nije narušena temeljna jednakost, jer se jednakost određuje prema odredbi zakonodavca na temeljnom pravu svakoga, a ne na temelju službe koju vrši.

40 Ivan Pavao II, apostolska pobudnica *Familiaris consortio*, 22. studenoga 1981, AAS 73 (1981) 81–191, br. 22 i 23.

41 kan. 204 i 208; R. Puza, *Die Rechtsstellung der Frau im neuen CIC*, u *Katholisches Kirchenrecht*, ed UTB, Heidelberg 1986, s. 179–180.

42 cfr. E. Hamel, S.I., *L'Église et les droits de l'homme*. Jalons d'histoire, u *Gregorianum* 65 (1984) 271–299. E. Corecco – N. Herzog – A. Scola, *Die Grundrechte des Christen in Kirche und Gesellschaft*, Akten des IV. Internationalen Kongresses für Kirchenrecht Fribourg/Suisse – Freiburg i Br. Milan 1981.

43 kan. 207.

Zakonodavac je u želji da se može vidjeti ostvarenost jednakopravnosti na brojio obaveze i prava svih vjernika, a zatim pojedinačno prava vjernika laika i vjernika klerika. Obaveze jednako pogađaju sve pa ih moraju vršiti, a prava su jednako dostupna svima pa ih svi mogu ostvariti ukoliko to žele ili ih druge okolnosti u tome spriječe. Jednako vrijedi i za klerike posebno, da svakoga klerika obavezuju sve kleričke obaveze uz one opće svih vjernika, ali si isto tako mogu ostvariti prava koja im pripadaju. To vrijedi i za laike bez obzira na spol, pa sve ono što je određeno kao obaveza laika obavezuje i muške i ženske laike, a prava mogu svi muški i ženske jednako postići i uživati.⁴⁴

Treba isto tako napomenuti da, ne samo ono što je općenito određeno o laicima jednako vrijedi za oba spola, nego i svuda u Zakoniku gdje je upotrebljena riječ laik ili gdje se iz smisla vidi da se odredba odnosi na laike propisi vrijede i za žene i za muškarce. Izuzetak čine jedno dva mjesta u Zakoniku gdje je upotrebljena riječ »vir« = »muškarac«⁴⁵, kao i dva koja se odnose na pripremanje za sveti red muškaraca zrelije dobi,⁴⁶ inače svi ostali propisi o laicima vrijede za oba spola jednako.

1. *Jednakost žene i muškarca obzirom na djelovanje u Crkvi.*

Prava jednakost između oba ljudska spola može se, zahvaljujući Saboru i novim idejama koje su u Crkvu došle od ženskih pokreta izvan Crkve, kao i onih u Crkvi s kojima se na početku Crkva nije slagala, vidjeti ako se napravi kratka usporedba onoga što je bilo određeno u starom Zakoniku iz 1917. godine s onim što je određeno sada obzirom na laike u Crkvi i crkvenom životu.

Nova nauka o laiku i njihovu pozivu u Crkvi da sudjelujući u općem svećeništvu i trostrukoj Kristovoj vlasti svi uvijek budu svjesni svoje odgovornosti i dostojanstva i nastoje i ostvariti svoj poziv laika u Crkvi. Ova dužnost prema Zakoniku osobito ih obavezuje tamo gdje ljudi inače ne mogu saznati za Krista i njegovo spasiteljsko djelo. Kan. 225, temeljni kanon za apostolat laika, nastavlja odredbom da laike posebno obavezuje dužnost da svaki prema svojem položaju evanđeoskim duhom prožima i usavršava poredak vremenitih stvari te u vršenju svjetovnih zadaća svjedoči za Krista. To mogu činiti sami pojedinačno ili udruženi u društva kojima je cilj promicanje savršenijeg života, javnog bogošavlja, kršćanskog nauka i drugih oblika apostolata.⁴⁷

Idealnu sliku laika ne samo da Zakonodavac vidi u laiku kada radi za dobro Crkve u laičkim udruženjima nego istu sliku idealizira u Osobnim prelaturama u kojima se laici mogu posvetiti posebnim apostolskim djelima prema sporazumu sklopljenom s prelaturom.⁴⁸

Zakonik za razliku od propisa iz prijašnjega Zakonika predviđa mnogo življe sudjelovanje laika u službi posvećivanja i javnom bogošavlju, a posebno u euharistijskim slavljinama. U bogoslužju mogu žene privremeno vršiti službu čitača, obavljati službu tumača, pjevača i drugo što se smatra potrebnim, dok istu službu mogu muškarci zato određeni vršiti stalno ukoliko budu postavljeni u službu čitača i akolita.⁴⁹

44 F. Bernard, *Ist die Frau in der katholischen Kirche rechtlos?* u *TThZ* 97(1988), 154.

45 kann. 230, par. 1 i 1024.

46 kann. 233, par. 2. i 236, br. 2;

47 kan. 298;

48 kan. 296; K. Walf, *Le laic vu par le nouveau droit canonique*, u *Revue de droit Canonique*, 37 (1987), 1-2, 28.

49 kan. 230, par. 2.; R. Goldie, *Donna* u *Nuovo Dizionario di liturgia*, ed. Paoline, Roma 1984, 403-405.

Na svoj način sudjeluje u euharistijskoj žrtvi i ona žena laik koja pri slavljenju svete mise pomaže slijepom ili od druge bolesti bolesnom svećeniku, pa bi ova odredba trebala pomoći nestanku mentaliteta koji nije dozvoljavao vidjeti ženu uz oltar.⁵⁰

Župnik je snagom svoje službe dužan katehizirati i tražiti suradnju svih a i vjernika laika, a oni, osim ako su zakonito spriječeni, neka ne uskraćuju svoju suradnju u toj velikoj stvari bilo da se radi o roditeljima, kumovima ili katehetama, osobito kada se radi o pripravi za primanje sakramenata.⁵¹

Radi velike važnosti misijskog djelovanja Crkva uvijek i ponovno poziva sve vjernike, dakle i žene, da se uključe u misionarsku djelatnost. Potrebno je da budu dobro pripravljeni a mogu biti domorodci ili stranci, uzorna kršćanskog života.⁵²

Nova vremena donose i nove potrebe zato kan. 822, par 2 i 3. traži da vjernici pravilno upotrebljavaju sredstva društvenog pripočavanja i poziva crkvene pastire da im omoguće da se dobro pripreme da bi i ova sredstva pružila pomoć pastoralnoj djelatnosti Crkve. Iz prakse se svuda vidi da upravo kršćanski odgojeni laici muškarci i žene vrlo mnogo dobra čine upravo preko tih sredstava bilo da se radi o pisanoj riječi ili izgovorenoj na radiju ili televiziji.

Poseban oblik službe naučavanja je i ocjenjivanje knjiga za koje se traži sud Crkve o njihovom odnosu prema vjeri i čudoređu. Ocjenjivati knjige prema odredbi kan. 830 mogu svi u koje Ordinarij ima povjerenje da će to dobro učiniti i da su za to mjerodavni, dakle mogu to biti i žene, za razliku od stare odredbe koja je to pridžavala samo klericima.⁵³

Žena su pozvane na sudjelovanje u župnom pastoralu, da pomažu župniku na svim područjima apostolata, a posebno u radu s onima koji su odstupili od života po vjeri, a i da vode brigu jednako kao i svi ostaci vjernici za potrebe cijele župne zajednice.⁵⁴

Mjenjanjem samoga pojma vlasti u Crkvi i pretvaranjem i zamjenom pojma vlast u službu ili služenje otvoreno je i područje crkvenog života u kojemu su i laici dobili svoje novo mjesto. Iako kan. 129, temeljni kanon o vlasti upravljanja postavlja načelo da su za vlast upravljanja sposobni samo oni koji su obilježeni svetim redom ipak u paragrafu drugom određuje »U vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, sudjelovati vjernici laici.« Dakle vlast upravljanja ili jurisdikcije bitno je povezana sa vlašću reda, pa su laici time isključeni, odnosno svi oni koji nemaju svetoga reda iz posjedovanja ove vlasti. U vršenju mogu sudjelovati i laici a to predstavlja ne mali problem kako protumačiti vršenje vlasti jurisdikcije koje netko ima po svojoj službi ili koje netko vrši dok je na određenoj službi, kao što su činile opatice u mnogim europskim samostanima za cijelo vrijeme trajanja svoje službe.⁵⁵ Mogu li se to smatrati izuzecima, ako sam Zakonik izričito dozvoljava suradnju laika u crkvenim službama nabrajajući obaveze i prava vjernika laika (224–231), iako se njihovo laičko djelovanje stavlja pod upravu pastira (kan. 228) i crkvenog učiteljstva (kan. 227).

50 kan. 930, par 2;

51 kan. 776 i 843, par.2..

52 kan. 781, 784 i 785;

53 kan. 1393, par. 3 CIC 1917.

54 kan. 519, 528, par 1 i 595, par 2;

55 cfr. U. Betti, In Margine al nuovo Codice di diritto canonico, u *Antoniano* 58 (1983), 634 s; M. de Fürstenberg, *De abbatissa dignitate archidiaconi habente*, u *Periodica* 78(1989) 345–395. J. Beyer, *Iudex laicus vir vel mulier*, u *Periodica* 75(1986) 39s.

Ipak se vidi da zakonodavac predviđa i sudjelovanje laika u crkvenim službama, ako za to prime nalog od zakonite crkvene vlasti.⁵⁶ Način kojim se daje vlast zove se »nalog« za razliku od onoga koji dobivaju klerici, a zove se »missio canonica«, premda je u shemi iz 1980 godine i za laike upotrebljen posljednji izraz.⁵⁷

Vlast upravljanja dijeli se na zakonodavnu, izvršnu i sudsku (kan. 135).

Kada se radi o zakonodavnoj ili izvršnoj vlasti, osim propisa da laici, dakle i žene, mogu biti bilježnici u biskupskoj kuriji (kan. 482 i 483), poglavari u javnim nekleričkim udruženjima (kan. 317, par 3), upravitelji i savjetnici za ekonomska pitanja u bilo kojoj pravnoj, pa i javnoj crkvenoj osobi (kan. 1279 ss), posebno značenje imaju odredbe koje uređuju sudjelovanje laika u savjetodavnim tijelima biskupije, kao što su biskupska sinoda,⁵⁸ pastoralno vijeće,⁵⁹ ekonomsko vijeće i ekonom biskupije.⁶⁰ Laici mogu biti pozvani i na pokrajinske sabore kao savjetnici ili gosti.⁶¹ Koliko će biti vlast i koliko će laici u svim ovim tijelima koje je predvidio Zakonik doprinjeti dobru Crkve i napredku vjere svojim sudjelovanjem ovisi o konkretnim prilikama osoba kako laika, tako i zakonitih crkvenih poglavara i o njihovu međusobnom povjerenju, jer to na ni jedan način nije mogao odrediti sam Zakonik, jer su to sve nove odredbe pa je ostavljeno vremenu da ono pokaže ispravnost ovakvih odredaba u Crkvi.

Laici, dakle i žene, mogu biti pitani za mišljenje prigodom imenovanja biskupa (377, par 3), a biskup, ako to smatra potrebnim može se posavjetovati prigodom imenovanja župnika s laicima (kan. 524) koji imaju pravo uvijek i o svemu iznijeti svoje mišljenje i očitovati svoje potrebe crkvenim pastirima. Nekada im je to i dužnost prije nego li budu pitani.⁶²

Tako vjernici laici utječu svojim savjetima na odluke crkvenih poglavara iako to izgleda posve diskretno i bez većega utjecaja. Tako u informativnom postupku za imenovanje biskupa papinski izaslanik pita za savjet »klerike, a i laike koji se odlikuju mudrošću«, dok se tom mudrošću ne trebaju odlikovati klerici jednoga i drugoga klasa da bi bili pitani, ali i ovo je već veliki napredak u odnosu na stare propise.⁶³

U odnosu na sudsku vlast Zakonik je donio bitne promjene pa Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu imenovani crkvenim sucima, pa mogu i žene postati suci u zbornim sudovima iako shema iz 1980. govori samo o muškarcima sucima.⁶⁴

Žene mogu biti i suci prisjednici (kan. 1424), preslušatelji (kan. 1428, par 2), promicatelji pravde i branitelji ženidbenog veza ili branitelji svetoga reda (kan. 1435), advokati (1483 kan.). Uz ovo treba spomenutu da sudac može

56 kan. 229 par.3; K. Walf, a.c. 27

57 kan. 274, par 3 sheme 1980 glasi: »Item, servatis praescriptis quoad identitatem requisitam statutis, habiles sunt qui *missionem* docendi scientias sacras a legitima auctoritate ecclesiastica recipient« a to je sada kan. 229, par 3. isto je i s kan. 812 koji je u shemi 1980 bio kan. 767. upotrebljena riječ »missione egent«, a u kanonu 812. ima »mandatum«.

58 kan. 460; 463, par. 1,5^o i parr. 2 i 3.

59 kan. 512 par 2-3;

60 kann. 492, 494, 537; cfr. P. Ciprotti, I laici nel nuovo Codice, u Apollinaris 56(1983) 451

61 kan. 443, par. 3,2^o-3 i parr. 4-6

62 kan. 212 parr. 2 i 3;

63 kan. 633, par.3

64 kan. 1373, par 2. Shema 1980: »Episcoporum Conferentia permittit potest ut etiam viri laici iudices constituantur...« sada je to kan. 1421, par 2.

odrediti bilo kojega laika da presluša stranku ili svjedoka koji se ne želi pojaviti na crkvenom sudu (kan. 1528).

Posebna odredba obavezuje ordinarija koji namjerava početi kazneni postupak protiv nekoga da se oprezno raspita kod prikladnih osoba, dakle laika, a i žena, o okolnostima kažnjivog djela i o odgovornosti osobe (kan. 1717, par 1), a prije samoga početka postupka neka se posavjetuje i s pravnim stručnjacima, dakle i ženama, pravnicima (kan. 1718, par. 3).

Treba i ovdje zapaziti da sudjelovanje žene u sudskoj vlasti nije baš lagano došlo do današnjeg stadija. Zakonik 1917, ženu kao laika isključivao je iz svakoga oblika sudske vlasti, iako postoje primjeri gdje su žene posjedovale sudsku vlast.⁶⁵ Pavao VI. u MP. »Causas matrimoniales« određuje da u određenim okolnostima iza kako Biskupska konferencija odobri u tročlane sudove mogu biti primljeni i muški laici. Ženama se dozvoljavalo da mogu biti bilježnici.⁶⁶ Ovaj problem je riješen tek odgovorom Kongregacije za nauk vjere 1981. kojom se dozvoljava da i žene mogu biti uzete među suce.⁶⁷

Na kraju ovoga treba spomenuti da je žena dobila mogućnost da sama može steći vlastito prebivalište neovisno o mužu (kan. 104), što prije nije mogla, a da muž može prijeći na obred žene, što mu nije bilo dozvoljeno po starom pravu (kan. 112, par 2).

Novina je u ovome Zakoniku i odredba kan. 231. da onim laicima koji su zaposleni u crkvenim službama treba omogućiti doličnu i položaju prikladnu plaću kojom će moći uzdržavati sebe i svoju obitelj. Isto tako mora mu biti osigurano socijalno i zdravstveno osiguranje.

Poslije svega što smo nabrojili kao područja života i rada žena u novome Zakoniku, a što im prije nije dozvoljeno pravnim propisima moramo reći da je to samo mali dio odredba koje su promjenjene, a koje omogućuju ženi da se kao laik sa svojim ženskim sposobnostima ili svojom ženskošću uključi u život i rast Crkve, da ne bude samo pasivni – šuteći – član Crkve nego potpuno svijesni i odgovorni član Božjega naroda, od kojega Crkva traži da na mjestu gdje jest ostvari poslanje koje treba ostvariti po svom laičkom pozivu.

2. Žena – laik – može preuzeti i neke kleričke službe.

Neke službe u Crkvi i dalje su pridržane samo klericima, ali ako nastupe takove okolnosti da nema klerika koji bi mogao vršiti te službe ili zadaće, Zakonodavac predviđa mogućnost da te službe bilo za stalno bilo samo privremeno preuzmu laici, dakle i žene, sa svim pravnim učincima kao da ih vrše sami klerici.

Temeljna odredba Zakonika o ovom obliku služba i zadaća laika bez razlike u spolu nalazi se u kan. 230, par. 3 i glasi: »Gdje bi potreba to savjetovala, ako nema službenika, mogu i laici, iako nisu čitači i akoliti, preuzeti neke

65 J. Neumann, a.c. br. 19 pribilješke; i H.van der Meer, o.c. str. 142 s.

66 MP Causas matrimoniales, AAS 63 (1971) 441-446, brojevi V i VI. str. 443-444.

67 Kongregaciji za nauk vjere postavljeno je pitanje u listopadu 1981: »Utrum can. 126, 244 par.1. i 1373 par 2, quatenus admittunt quod Suprema Ecclesiae auctoritas laicis concedere postest quandam participationem in exercitio potestatis regiminis ordini sacro non inixae retineri debent, aut potius immutandi sint eo sensu quod nulla conceditur partitipatio propter doctrinam quae a quibusdam tradita dicitur a Concilio Vaticano II circa originem sacramentalem omnis potestatis ecclesiasticae regiminis et inscindibilem unitatem »potestatis sacrae« in Ecclesia? Odgovor je bio Negative (To su sada kan. 129, 244, par 1 i 1421, par 2). cit. J. Beyer, a.c. str. 59.

njihove službe, naime obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i djeliti svetu pričest, prema pravnim propisima.«

Pravni propisi nalaze se u raznim mjestima općeg Zakonika. Tako mogu krstiti i žene ukoliko je redoviti krstitelj odsutan ili spriječen, a mjesni ordinarij im podjeli za tu zadaću potrebnu ovlast (kan. 861, par 2). Žene mogu dobiti ovlast djeljenja svete pričesti, nošenja popudbine, izlaganja i pohranjivanja sve-tootajstva i euharistijskog blagoslova uz obdržavanje propisa dijecezanskog biskupa.⁶⁸ Ukoliko žena ima osobine koje se traže za dobro vršenje, mjesni ordinarij može joj dozvoliti da služi neke blagoslovine premda je služitelj blagoslovina samo klerik koji ima potrebnu vlast (kan. 1168).

Pravne odredbe nalaze se i u drugim službenim knjigama koje se odnose na gornje predmete. Tako opća Uredba o upotrebi Rimskog misala određuje da žena koja je sposobna i pripravljena može navještati čitanja, osim evanđelja, predvoditi molitvu vjernika.⁶⁹

Direktorij o nedjeljnim slavljinama bez prisutnosti presbitera izdan od Zbora za bogoštovlje 2. lipnja 1988. godine određuje da župnik u odsutnosti presbitera ili đakona može odrediti laike na prvom mjestu akolite i čitače, a ako ni njih nema, onda muževe ili žene »Promotivši kvalitete njihova života, koje neka budu u skladu s Evanđeljem, i neka pazi također da ih vjernici mogu dobro primiti« i da im povjeri brigu za slavlje, tj. upravljanje molitvom, službom riječi i dijeljenjem svete pričesti. Direktorij dalje u pojedinostima određuje kao se treba obavljati samo slavlje, služba riječi i sve ostalo. Tako piše: »Budući da se homilija pridržava svećeniku ili đakonu, poželjno je da župnik homiliju što ju je pripremio preda upravitelju skupa da je on čita.«⁷⁰

Propovijedanje u crkvi i kapeli može se dopustiti i laicima, ako to smatra potrebnim biskupska konferencija u određenim okolnostima.⁷¹ Sigurno da su najvažnije okolnosti da uopće nema svećenika ili on nije sposoban propovijedati.

Posebne probleme čini manjak svećenika kojima bi se mogle povjeriti župe i župničke službe, pa Zakonik otvara nove mogućnosti da i laicima biskup može povjeriti župu uz obavezu da ipak postavi nekog svećenika koji će s vlašću i ovlastima župnika voditi pastoralni rad (kan. 517, par.2.). Ovaj laik vodi cijelu administraciju župe i upravlja svim župskim poslovima osim onoga za što se traži sveti red. Tako laik, muškarac ili žena, u takovoj župi ili posebno odabran, iza kako je biskup saslušao mišljenje Biskupske konferencije i pošto je dobio dozvolu Svete Stolice, može biti ovlašten da prisustvuje ženidbama (kan. 1112, par. 1). U tim prilikama treba biti izabran i prikladan laik, sposoban poučavati zaručnike i pravilno obavljati ženidbeno bogoslužje (kan. 1112, par. 2).

U Zakoniku nije ništa određeno da li laici mogu voditi crkvene sprovode vjernika, ali Red sprovoda u br. 19 određuje da, ako iziskuje pastoralna potre-

68 kan. 910, par 2; 910 par 2 i 943; cfr. S. Ottani, Lo statuto giuridico della donna nella Chiesa locale: premesse e le prospettive, u *Apollinaris*, 58 (1985) 1-2, 69-118.

69 »Službe izvan svetišta mogu se, prema razboritom sudu upravitelja crkve, povjeriti i ženskim osobama« Opća uredba R M, KS Zagreb 1980, br 70, t.2.

70 Direktorij o nedjeljnim slavljinama bez prisutnosti presbitera, Zbora za bogoštovlje izdan od KS, Zagreb 1989. br 30, str. 59; cfr. W. Schulz, Problemi canonistici circa la predicazione dei laici nella normativa della conferenza episcopale Tedesca, u *Apollinaris* 62 (1989) 1-2, 171 s; F. Feliciani, La predicazione des laics dans le code, u *L'anne Canonique*, tom XXXI, 1988, 117-130; J. Manzanares, Celebraciones dominicales sine presbytero, u *Periodica* 78(1989), 477 ss.

71 kan. 766.

ba, biskupska konferencija može, s dopuštenjem Apostolske stolice to povjeriti i laiku, pa u slučaju da nema klerika uz pristanak Ordinarija smije sprovoditi laik.

Tako vjernici laici, muševi i žene, vrše i one službe koje je Zakonik pridržao klericima, premda nisu bitno povezane sa svetim redom.

Iz svega što nabrojismo vidimo do koje je mjere Zakonik 1983. izjednačio staleže u Crkvi, odnosno koliko je odredaba izmjenjeno da bi se pokazala potpuna jednakost svih Kristovih vjernika u životu i radu Crkvi.

Nastaje pitanje kojom vlašću vjernici laici vrše službe a koje je pravo u ovome času povijesti spasenja pridržalo klericima. Sama vlast bila ona redovita ili povjerena ne utječe na činjenicu da vjernici laici, muševi i žene, svojim djelovanjem i sudjelovanjem u svim oblicima vlasti ili služenja u Crkvi, ostvaruju jednakost koju im je sam Stvoritelj darovao.⁷²

3. Razlike među vjernicima na temelju spola

Razlika među vjernicima radi spola nigdje u Zakoniku kanonskog prava 1983. nije postavljena kao načelo. Ipak u sadašnjem stanju socio-kulturnog razvitka poimanja crkvenih pravnih postupaka Zakonik je ostavio još neke razlike kojima je jedini uzrok razlika spola među osobama.

Tako propisuje kan. 101, par. 1, da dijete dobiva prebivalište ili boravište, ukoliko se roditelji ne mogu složiti, a oni sami imaju različita prebivališta ili boravišta, ono prebivalište koje ima majka, a kad su roditelji različitog obreda, pa se ne mogu složiti kojemu bi obredu pripisali dijete, dijete prema kan. 111, par. 1. dobiva obred oca, pa se na taj način pravnom odredbom daje prednost najprije ženi, a zatim mužu, da bi se riješilo pravni nesporazum i da dijete ne bi ostalo bez prebivališta ili obredne pripadnosti.

Različitost psiho-fizičkih svojstava kod muškarca i žene bila je razlog da se u pravu postavi različita dobna granica za muškarce i žene kao zapreka za sklapanje ženidbe.⁷³ Fizička svojstva žene razlog su odredbi kan. 1089. kojim je određeno da ne mogu skopiti valjanu ženidbu muškarac i oteta žena, sve dok ta oteta žena ne dobije potpunu slobodu.

Pravo isto tako na poseban način daje odredbe za one nekrštene muševu koji imaju više nekrštenih žena pa svi zajedno pristupe krštenju i određuje da muž može izabrati jednu od žena a druge otpustiti. I tu je razlika, jer malo gdje u svijetu jedna žena ima više muževa (kan. 1148). Tako je u tom kan. 1148. zakonodavac dao oprost od zakonske ženidbe, jer odmah određuje da se ovakovi poslije krštenja trebaju vjenčati prema zakonitom obliku Crkve.

Zakonik u pravnim odredbama o Ustanovama posvećenog života pravi razliku između monaha i monahinja iako je načelo Zakonika: »Ono što je određeno za ustanove posvećenog života i njihove članove s jednakim pravom vrijedi za oba spola...« (kan. 606). Za osnivanje i dokidanje samostana monahinja

72 J. Beyer, a.c. 36 s: Komisija za obnovu Zakonika kanonskoga prava, uputila je Zboru za nauk vjere pitanje: »Utrum laici, utpote baptisamata suo modo munerum Christi participes facti, adsumi possint, sub ductu quidem Episcoporum, ad aliqua munera regiminis seu iurisdictionis, participationem nempe secumferentia in potestatibus legislativa, executiva vel iudiciali; et si affirmative, quanam sint haec munera ecclesiastica ad finem spiritualem exercenda quae etiam laicis committi possunt?« Odgovor je bio »Dogmaticamenete laici exclusi sunt tantum ab officiis intinsece hierarhicus conexis cum receptione sacramenti Ordinis«; U. Betti, a.c. 641 s.

73 kan. 1083.

traži se dopuštanje Apostolske Stolice, dok je za druge dovoljan pristanak dijecezanskoga biskupa.⁷⁴

Pravna je pretpostavka da u samostanima monaha ima i svećenika koji ih mogu ispovijedati, dok je za samostane monahinja određeno da moraju imati redovite ispovjednike (kan. 630, par 3).

Odredbe o klauzuri na poseban način propisane su za monahinje a da se monasi uopće u zakonu ne spominju, odnosno na njih se primjenjuje odredba da trebaju obdržavati klauzuru prilagođenu naravi i poslanju ustanove (kan. 667, par. 1 i 2). Monahinje naprotiv moraju obdržavati papinsku klauzuru, ako su posve usmjerene na kontemplativni život, a ostale prema konstitucijama. U klauzuru monahinje se ne može ući niti iz nje izaći bez dozvole, dijecezanskog biskupa, dok se o monaškoj muškoj klauzuri sve uređuje u konstitucijama.⁷⁵

Jedina odredba u Zakoniku 1983. koja se odnosi samo na žene a ne donosi neku zabranu je odredba o redu djevojača sadržana u kan. 604, koji se ponovno uvodi u Crkvu. Ovaj red djevojača ne može se izjednačiti s drugim ustanovama posvećenog života ni s onim o monahinjama a ni s onim o drugim ženskim redovima, jer ove nemaju unaprijed određenih pravnih uređaba niti im je označen apostolat, niti način kako se posvećuju svojemu pozivu.

Iz cijelog sklopa odredaba u Zakoniku kanonskoga prava 1983. mogu se izdvojiti samo dva kanona, odnosno jedan koji pravi razliku, i u kojima je upotrebljena riječ »vir« = »muškarac«, da se time označi da samo muškarci mogu biti stalno postavljeni u crkvene službe, odnosno da mogu primiti sveti red, pa je prema njemu žena isključena iz svih služba za koje se traži ređenje.

Kan. 230, par. 1. određuje da samo laici muškarci mogu se uzeti za stalno u službu čitača i akolita. Još je MP »Ministeria quaedam« po kojem su dokinuti niži redovi i tonsura nazvao službama čitača i akolita dotadašnja dva niža reda i odredio da »iuxta venerabilem traditionem Ecclesiae viris reservantur«,⁷⁶ a drugi papin MP »Ad pascendum« određuje da ove dvije službe moraju primiti đakoni prije đakonskog ređenja⁷⁷ što je preneseno i u Zakoniku 1983⁷⁸. Radi prigovora ovoj odredbi s raznih strana već u listopadu 1972 piše Osservatore Romano, da je Crkva ovim dokumentima dozvolila laicima pristup crkvenim službama koje su prije bile pridržane samo klericima, a Motu proprio ne želi prejudicirati ono što bi moglo biti određeno o ženama poslije proučavanja sudjelovanja žena u životu Crkve, iako ništa ne smeta da žene i dalje vrše službu čitača na liturgijskim slavljinama što im je dozvolila Uredba novoga misla a da zato ne moraju tražiti biskupovu dozvolu.⁷⁹

Kanon određuje da su muškarcima pridržane službe čitača i akolita samo ako su oni za stalno postavljeni u te službe, dok svi ostali i muškarci i žene

74 kan. 609, par. 2; kan. 616 par. 4.

75 kan. 667 par 3-4.

76 Litterae apostolicae MP Ministeria quaedam, 15 augusti 1972, AAS 64 (1972), 529-534, VII.

77 MP Ad pascendum, 15 augusti 1976, AAS 64 (1976) 534-540, II.

78 Kan. 1035, par 1.

79 Osservatore Romano od 6. listopada 1972, pod naslovom *Precisazione circa il motuproprio »Ministeria quaedam«*, piše: »A questo proposito conviene osservare che il motuproprio Ministeria quaedam ha aperto ai laici l'accesso a quei ministeri che, come ordini minori, er no in precedenza riservati ai soli chierici. In merito all'esercizio, da parte delle donne, di alcuni uffici nella liturgia, il Motuproprio non ha inteso portare innovazioni e si è attenuto alle norme finora vigenti. Del resto, non sarebbe stato opportuno anticipare o pregiudicare quanto in seguito potrebbe essere stabilito, dopo lo studio sulla partecipazione delle donne alla vita comunitaria nella chiesa«.

mogu službu čitača obavljati, a da nisu službenim činom postavljeni za čitače u bogoslužnim činima.

Službu akolita ne smije žena vršiti niti privremeno, jer to nije predviđeno u kan. 230, par. 2, pa će trebati posebna dozvola mjesnog Ordinarija da bi mogle i žene vršiti neke službe koje po pravu pripadaju akolitu, što traži isti kanon u 3. paragrafu.

Ženama više nije zabranjen pristup u presbiterij niti se u Zakoniku spominje zabrana ministiranja kod svete mise, zato se u ovom vremenu dok još mentalitet stvoren starim pravom nije promjenjen postavlja pitanje da li žene, djevojčice smiju ministrirati?

Kan. 813, par 2, ZKP-a iz 1917. godine potpuno je dokinut i nema odredbe koja bi tu materiju drugačije uređivala, pa sa strane Zakonika kanonskoga prava iz 1983, nema nikakve zapreke da i žene, odnosno djevojčice budu skupa s dječacima ministranti kod svete mise i drugih bogoslužnih čina. Ali to priječe liturgijski propisi izdani u Općoj uredbi o Rimskom misalu br 70, koja određuje da se službe izvan svetišta mogu povjeriti i ženama, dok III. Uputa o liturgiji Zbora za bogoštovlje izričito određuje: »Prema starim liturgijskim normama u Crkvi, ženama (djevojkama, udatim ženama, redovnicama) zabranjuju se posluživati svećeniku kod oltara u crkvama, kućama, samostanima, kolegijima i ženskim zavodima«. ⁸⁰ Kako Zakonik ne dokida dosadašnje liturgijsko pravo to ova odredba ostaje u punoj snazi posebno radi toga što Zakonik nije izdao nikakve odredbe o ovoj materiji, a ne može se pozivati kod nas ni na protivne običaje, jer takovih običaja nije bilo kao u drugim djelovima Crkve. ⁸¹

Napredujući u našem razmatranju odnosa muž-žena u pravnim odredbama Zakonika kanonskoga prava, došli smo do vrhunca, zapravo do jedine odredbe koja spriječava da žene mogu prihvatiti službe u Crkvi, koje radi ređenja i vlasti reda, pravo pridržava jedino klericima, tj. muškarcima. To je odredba kanona 1024. koja glasi: »Sveto ređenje valjano prima samo kršteni muškarac«.

Svatko tko želi produbiti ovo pitanje mora se pozabaviti temeljnim odnosom između prava i teologije i vidjeti da pravo pravnom odredbom određuje samo ono što je teološki Crkva prihvatila i svojom naukom proglasila, bar kao opće prihvaćenu nauku (doctrina communis). Zato je pitanje ređenja žena dano Kongregaciji za nauk vjere od Pavla VI. 1975. godine da ga temeljito prouči i da dostavi papi odgovor. Kongregacija je odgovorila Izjavom »Inter insigniores« 16. listopada 1976. godine, poslije nego je naglasila sve ono što je od šesdesetih godina pa do tog razdoblja rečeno po potrebi priznanja ravnopravnosti muškarca i žene i svega onoga što je Gospodin Isus činio i učio, Crkva u svojoj posvijesti živjela, da ona drži da se Crkva vjerna primjeru svoga Gospodina ne smatra ovlaštenom dozvoliti ređenje žena za svećenike. ⁸²

Izjava opravdava potanko stav Crkve u ovom pitanju ne samo postupcima apostola i crkvenom tradicijom, koji se ne mogu protumačiti samo utjecajem okoline i vremena u kojemu su živjeli, nego prije svega izričitom voljom Isusa Krista da upravo apostolima – muškarcima – podijeli sveti red, učini ih svećenicima koji će »in persona Christi« obnavljati njegovu žrtvu do kraja vremena.

80 Zbor za bogoštovlje, III. Uputa o liturgiji Liturgicae instaurationis u Enchiridion Vaticanum 3, EDB, 1982, br. 2787. str. 1660.

81 R. Puza, o.c. s. 184–186.

82 Congregatio pro doctrina fidei, Circa quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale »Inter insigniores« od 15. listopada 1976. u Enchiridion Vaticanum 5, EDB 1979, str. 1396, br. 2114. cfr. R. Goldie, Donna, a.c. 401 s donosi i razloge zabrani da žena može biti svećenik.

Krist je to učinio posve slobodno istom slobodom kojom je u svom cjelokupnom ponašanju isticao dostojanstvo i poziv žene, a da nije slijedio tada rašireni mentalitet. Jedino je dvanaestorici na posljednjoj večeri u vezi uspostave Euharistije rekao da to čine njemu na spomen i jedino je njima na Uskrsnu večer rekao da opraštaju grijeha.⁸³

Opet treba ponoviti da ovaj problem može naći svoje rješenje jedino u svjetlu objave, jer je Crkva posve različito društvo od svih drugih i po svom izvoru, naravi, sredstvima, strukturom i ciljem. Pastoralna zadaća Crkve bitno je povezana sa sakramentom reda, ali se u Crkvi ne radi o vlasti koja bi se mogla usporediti sa državnom upravom, jer vlast ne primaju ni od ljudi izborima a ni imenovanjem od nadležnog poglavara, nego od Boga koji bira i poziva na vlast služenja u ljubavi.

Kristov odabir muškaraca za svećeničku službu nije protiv ravnopravnosti svih u Crkvi, jer se ministerijalno svećeništvo ne može smatrati kao neko pravo u Crkvi, jer krštenje i krizma ne daje nikakav naslov da bi netko morao biti pripušten svećeništvu. Sveti red se ne daje kao čast ili prednost pred drugima, nego kao služba Bogu i Crkvi. On je objekt posebnog zvanja i to potpuno nezasluzenog jer Krist uvijek, dakle i sada bira one koje sam hoće. Svećeništvo dakle ne spada među osobna prava, nego ovisi o spasiteljskom planu Krista i Crkve. Nije sredstvo društvenog promaknuća a ni priznanje vlasti nad drugima, pa ne može biti ni uzrok neravnopravnosti i nejednakosti među krštenima, koji imaju u Crkvi potpunu jednakost obzirom na dostojanstvo i djelatnost, ali različite zadaće. Zadaće treba razlikovati i ne smiju se miješati, jer one ne daju nikakve prednosti jednih pred drugima. Najveći u kraljevstvu Božjem nisu službenici nego sveci.⁸⁴ Zato će biti ostvareno potpuno jedinstvo i ravnopravnost kada žena bude potpuno žena, a muškarac potpuno muškarac, jer će tako oboje ostvariti u potpunosti svoju ljudsku vrijednost.⁸⁵

Pitanje ređenja žena za đakone u Izjavi Zbora za nauk vjere nije dodirnuto pa su Njemačke biskupije zatražile da bi se i to pitanje rješilo prema sadašnjim teološkim saznanjima, ali odgovora do sada nije dala sveta Kongregacija za nauk vjere, premda neki zaključuju da je odgovor sadržan u kan. 230, par 1. u kome su i službe čitača i akolita pridržane samo muškarcima, pa se radi toga s pravom zaključuje, da će, ukoliko bude rješeno pitanje đakonata s izjavom da se radi samo o službi, ova služba biti pridržana samo muškarcima.⁸⁶

ZAKLJUČAK

Prava jednakost svih vjernika u Crkvi temelji se samo na krštenju i krizmi, pa osoba u Crkvi ne može biti nitko drugi. Ove osobe u Crkvi žive samo kao muško i žensko, pa je to osnovni izvor svih nejednakosti, a ujedno odatle treba polaziti da bi se shvatilo i pravne propise kroz povijest crkvenoga prava, jer pravni propisi ovise o mentalitetu pojedinih vremena, koji nisu uvijek pod potpunom vlašću Crkve. Tako u prvim vremenima, iako je bila jasna nauka Isusa Krista i apostola, posebno sv. Pavla u Galaćanima 3,27–29, ipak je Crkva

83 Ivan Pavao II, *Mulieris dignitatem*, apostolsko pismo, Ks Zagreb 1989, br 26.

84 *Inter insigniores*, I.c. VI, br 2146.

85 Herder *Korrespondenz*, 41, Dezember 1987, 567.

86 F. Bernard, a.c. 157.

pod utjecajem pravnih propisa rimske države i poganske filozofije, makar da su je nastojali pokrstiti, pa je žena bila zapostavljena u svojim pravima, ili bolje reći muškarcima je bila dana prednost pred ženama.

Drugi Vatikanski sabor i zadnji njegov dokumenat sadržan u Zakoniku kanonskoga prava 1983. izjednačuju potpuno sve članove Božjega naroda i dokađaju svaku odredbu koja bi ograničavala jedne obzirom na druge u dostojanstvu i djelovanju samo radi toga jer su različita spola. Ostale su samo one koje se temelje na biološko-psihičkim svojstvima koja su karakteristična za spolove i na odredbi i postupku Isusa Krista u odnosu na svećeničko ređenje. Odredbe o monahinjama ne vidi se kako bi se mogle na drugi način postaviti, jer i ovako postavljene ne vrijeđaju njihovo dostojanstvo žene.

Dakle što se samoga prava tiče može se s H. Heinemann zaključiti »Tko bi htio dokazivati zapostavljenost žene u Crkvi više se ne može pozivati na crkveno pravo«,⁸⁷ dok se nažalost može pozivati na druge oblike života. Zato Sinoda biskupa 1987. poziva da prestanu svi oblici diskriminacije i marginalizacije žene u Crkvi samo radi toga što su žene, a treba se svuda vidjeti njena ženska osobnost i jednakopravnost s muškarcima u odgovornom sudjelovanju u životu i poslanju Crkve.⁸⁸ Zakonik je otvorio najrazličitija područja crkvenog života u koje se trebaju žene uključiti svojim sposobnostima i tako pripomoći da se promjeni i mentalitet koji ženu nije mogao do sada vidjeti u mnogim područjima crkvenog djelovanja. Mjesnim crkvama pravne odredbe više ne smetaju da u svemu obilju iskoriste darove kojima je Bog posebno obdario ženu u njenoj ženstvenosti za apostolat kako riječi tako života, kako u obitelji tako i u crkvenoj zajednici. Zato postsinadalno pismo Christifideles laici u broju 51. nabraja najrazličitija područja crkvenog života u kojima bi žene trebale biti prisutnije u mjesnim crkvama, prema željama sinodalnih otaca, i sudjelovati u trostrukoj vlasti koju je Krist ostavio Crkvi, jer bi žena svojom prisutnošću i tipičnom zauzetošću napredku i crkvenog i društvenog života mogla vrlo mnogo doprinjeti.

Šanse i odgovornost žene i u ovome području su vrlo velike, Zakonik dozvoljava sve ono što u njemu nije izričito zabranjeno ženama, pa je na mjesnim crkvama i na samim ženama da iskoriste vrijeme i darove Božje da bi osobnost i ženstvenost žene bila potvrđena na dobro i napredak cijele Crkve i obaju spolova.

87 H. Heinemann, Die Stellung der Frau im neuen Codex Iuris Canonici, u Pastoralblatt 37 (1985) 50–52.

88 Nachsynodales Apostolisches Schreiben Christifideles laici von Papat Johannes Paul II, ed. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz 1989. br. 49.